

2
cap. 21. *Quarundam escarum cerimonia* : quod nomen non est in usu litterarum sanctarum; ideo tamen mihi congruens visum est, quod a carento appellatas ceremonias, quasi carimonias, memoria tenebam, eo quod observantes careant his rebus à quibus abstinent. Quod si est origo alia hujus nominis quæ abhorret à vera religione, secundùm hanc ego non sum locutus, sed secundùm istam quàm suprâ memoravi. Hic liber sic incipit: *Lectis opusculis, quæ ad te nuper elaboravi, fili carissime Marcelline.*

3
S. AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE SPIRITU ET LITTERA
AD MARCELLINUM
LIBER * UNUS.

* Scriptus
sub finem
anni 412.

Marcellino scribente se permotum eo, quod in superiori opere legisset, fieri posse ut sit homo in hac vita sine peccato, si velit, adjutus à Deo; nec ullum tamen usquam in hominibus tam perfectæ justitiæ exemplum exstare: hanc Augustinus occasionem arripit disputandi contra pelagianos de adjutorio gratiæ Dei, ostenditque non in eo nos divinitus adjuvari ad operandam justitiam, quod legem Deus dedit plenam bonis sanctisque præceptis; sed quod ipsa voluntas nostra, sine qua operari bonum non possumus, adjuvetur & erigatur impertito spiritu gratiæ, sine quo adjutorio doctrina legis littera est occidens, quia reos potius prævaricationis tenet, quàm justificat impios. Inde ad propositam quæstionem, quam solvere incipit in principio libri, rediens iterum in fine, demonstrat multa esse, nemine diffitente, possibilia cum Dei auxilio, quorum nullum usquam exstet exemplum: atque ita sine exemplo esse in hominibus perfectam justitiam, & tamen impossibilem non esse concludit.

1. **LECTIS** opusculis, quæ ad te nuper elaboravi, fili carissime Marcelline, de

CAPUT I.
Occasio
scri-

scribendi
hujus libri.

Baptismo parvulorum, & de Perfectione justitiæ hominis, quòd eam nemo in hac vita vel assecutus, vel assecuturus videatur, excepto uno Mediatore, qui humana peressus est in similitudine carnis peccati, sine ullo omnino peccato: rescripsisti te moveri eo, quòd in posteriore duorum libro fieri posse dixi, ut sit homo sine peccato, si voluntas ejus non desit ope adjuvante divina, & tamen præter unum in quo omnes vivificabuntur, neminem fuisse vel fore in quo hîc vivente esset ista perfectio. Absurdum enim tibi videtur dici, aliquid fieri posse cujus desit exemplum: cum sicut credo non dubites, numquam esse factum, ut per foramen acus camelus transiret, & tamen ille hoc quoque dixit Deo esse possibile: legas etiam duodecim^a millia legiones Angelorum pro Christo, ne pateretur, pugnare potuisse, nec tamen factum: legas fieri potuisse, ut semel gentes exterminarentur à terra quæ dabatur filiis Israël; Deum tamen paulatim fieri voluisse: & alia sexcenta possunt occurrere, quæ fieri, vel potuisse, vel posse fateamur, & eorum tamen exempla quòd facta sint proferre nequeamus. Unde non ideo negare debemus, fieri posse ut homo sine peccato sit, quia nullus est hominum, præter illum qui non tantum homo, sed etiam natura Deus est, in quo id esse perfectum demonstrare possimus.

CAPUT II.

2. HIC fortasse respondeas, ista quæ commemoravi facta non esse, & fieri potuisse, opera esse divina; ut autem sit homo sine

^a Georgianus MS. præterit, *millia*, nec est in Evangelio; quòd tamen sic iterum citat Augustinus infra cap. 35.

ne peccato, ad opus ipsius hominis pertinere; idque opus esse optimum, quo fiat plena & perfecta, & ex omni prorsus parte absoluta justitia: & ideo non esse credendum, neminem vel fuisse, vel esse, vel fore in hac vita qui hoc opus impleverit, si ab homine impleri potest. Sed cogitare debes, quàmvis ad hominem id agere pertineat, hoc quoque munus esse divinum, atque ideo non dubitare opus esse divinum. *Deus est enim qui operatur in vobis*, ait Apostolus, & *velle & operari pro bona voluntate*.

3. Proinde non multum molesti sunt, & instandum est eis, ut si possunt, ostendant ita esse, qui dicunt vivere hîc hominem, sive vixisse sine ullo omnino peccato. Nam si testimonia Scripturarum, quibus existimo definitum, nullum hominem hîc viventem, quàmvis utatur libero arbitrio, inveniri sine peccato, sicuti est: *Ne intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*, & cetera talia quisquam docere potuerit aliter accipienda quàm sonant, & demonstraverit aliquem vel aliquos sine ullo hîc vixisse peccato; qui non ei, non solum minime adversatus, verum etiam plurimum gratulatus fuerit, non mediocribus invidentiæ stimulis agitur. Quin etiam si nemo est, aut fuit, aut erit, quòd magis credo, tali puritate perfectus, & tamen esse, aut fuisse, aut fore defenditur & putatur; quantum ego judicare possum, non * multum erratur, nec perniciosè, cum quadam quisque benevolentia fallitur: si tamen qui hoc putat, se ipsum talem esse non putet, nisi re vera ac liquido talem se esse perspexerit.

4. Sed illis acerrimè ac vehementissimè

Philip. 2.
13.

Error eorum qui dicunt vivere hîc hominem sine peccato, minus perniciosus.

Psal. 142.
2.

* Confer 1.
4. ad Bonif.
c. 10.

Error negan-

gantium gratiam necessariam gravior, & acerrimè confutandus.

a

Gratia pe-
lagiano-
rum nihil
aliud quam
datum à
Deo libe-
rum arbi-
trium & le-
gis doctri-
na.

resistendum est, qui putant sine adiutorio Dei per se ipsam vim voluntatis humanæ vel iustitiam posse perficere, vel ad eam tendendo proficere: a & cum urgeri coeperint, quomodo id præsumant asserere fieri sine ope divina, reprimunt se, nec hanc vocem audent emittere, quoniam vident quàm sit impia, & non ferenda. Sed ajunt, ideo ista sine ope divina non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta ipse docet quemadmodum homini sit vivendum; & in eo utique adjuvat, quòd docendo aufert ignorantiam, ut sciat homo in operibus suis quid evitare, & quid appetere debeat; quo per liberum arbitrium naturaliter insitum, viam demonstratam ingrediens, continenter & justè & piè vivendo, ad beatam eandemque æternam vitam pervenire mereatur.

CAP. III.
Gratia vera donum Spiritus sancti, quo fit in animo delectatio & dilectio boni.

2. Cor. 5. 7.

5. NOS autem dicimus humanam voluntatem sic divinitus adjuvari ad faciendam iustitiam, ut præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum vivere debeat, accipiat Spiritum sanctum, quo fiat in animo ejus delectatio, dilectioque summi illius atque incommutabilis boni quod Deus est, etiam nunc cum adhuc per fidem ambulatur, nondum per speciem: ut hac sibi velut arra data gratuiti muneris inardescat inherere Creatori, atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis; ut ex illo ei bene sit, à quo habet ut sit. Nam neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via: & cum id

a Sic MS. At editi, Sed cum.

id quod agendum, & quò nitendum est coeperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. Ut autem diligatur, caritas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium liberum quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Rom. 5. 5.

6. DOCTRINA quippe illa, qua mandatum accipimus continenter rectèque vivendi, littera est occidens, nisi adsit vivificans Spiritus. Neque enim solo illo modo intelligendum est quod legimus: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*; ut aliquid figuratè scriptum, cujus est absurda proprietas, non accipiamus sicut littera sonat, sed aliud quod significat intuentes, interiorum hominem spiritali intelligentia nutriamus: quoniam *sapere secundum carnem mors est, sapere autem secundum spiritum vita & pax*; velut si quisquam multa quæ scripta sunt in Cantico canticorum carnaliter accipiat, non ad luminosæ caritatis fructum, sed ad libidinosæ cupiditatis affectum. Non ergo solo illo modo intelligendum est quod ait Apostolus: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*; sed etiam illo, eoque vel maximè, quo apertissimè alio loco dicit: *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Et paulò post ait: Occasione accepta peccatum per mandatum sefellit me, & per illud occidit.* Ecce quid est, *Littera occidit*. Et utique non figuratè a aliquid dicitur, quod accipiendum non sit secundum litteræ sonum, cum dicitur, *Non concupisces*; sed apertissimum saluberrimumque præceptum est, quod si quis

CAP. IV.
Doctrina legis sine vivificante Spiritu, littera est occidens.

2. Cor. 3. 6.

Rom. 8. 6.

2. Cor. 3. 6.

Rom. 7. 7.

A 4

im-

a Gallicani omnes MSS. omittunt, aliquid dicitur.

impleverit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta complexus est, tamquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait, *Non concupisces*; neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo committitur: proinde quæ hoc præcipit, bona & laudabilis lex est. Sed ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, caritatem diffundens in cordibus nostris, profectò illa lex, quàmvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cujus molem cum evicerit, majore cumulo præcipitatus violentiùs per prona provolvitur. Nescio quo enim modo, hoc ipsum quod concupiscitur, fit jucundius dum vetatur. Et hoc est quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam prævaricatio, quæ nulla est ubi lex non est.

CAPUT V.
Quid hic tractandum.
2. Cor. 3. 6.

7. SED totum ipsum apostolicæ epistolæ locum; si placet, consideremus, & sicut Dominus adjuverit pertractemus. Volo enim, si potuero, demonstrare illud quod ait Apostolus: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*; non de figuratis locutionibus dictum, quàmvis & illinc congruenter accipiatur; sed potiùs de lege apertè quod malum est prohibente. Quod cum ostendero, profectò manifestiùs apparebit, bene vivere donum esse divinum: non tantum quia homini Deus dedit liberum arbitrium, sine quo nec malè nec bene vivitur; nec tantum quia præceptum dedit, quo doceat quemadmodum sit vivendum: sed quia per Spiritum sanctum diffundit cari-

Rom. 5. 5.

ta-

tatem in cordibus eorum, quos præscivit ut prædestinaret, prædestinavit ut vocaret, vocavit ut justificaret, justificavit ut glorificaret. Hoc autem cum apparuerit, videbit, ut existimo, frustrà dici illa tantum esse possibilia sine exemplo, quæ Dei opera sunt; sicut de cameli transitu per foramen acus commemoravimus, & quæcumque alia sunt apud nos impossibilia, apud Deum autem facilia: & ideo non inter hæc humanam deputandam esse justitiam, quòd non ad Dei, sed ad hominis opus pertinere debeat; cujus perfectio, si est in hac vita possibilis, nullam esse causam cur sine exemplo esse credatur. Hoc ergo frustrà dici, satis elucebit, cum & ipsam humanam justitiam operationi Dei tribuendam esse claruerit, quàmvis non fiat sine hominis voluntate: & ideo ejus perfectionem etiam in hac vita esse possibilem, negare non possumus; quia omnia possibilia sunt Deo, sive quæ facit sola sua voluntate, sive quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit. Ac per hoc quidquid eorum non facit, sine exemplo est quidem in operibus factis; sed apud Deum & in ejus virtute habet causam qua fieri possit, & in ejus sapientia quare non factum sit: quæ causa etiamsi lateat hominem, non se obliviscatur esse hominem, nec propterea Deo det insipientiam, quia non plene capit ejus sapientiam.

8. Adtende igitur Apostolum ad Romanos explicantem, satisque monstrantem quod scripsit ad Corinthios: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*; sic magis accipiendum, quemadmodum supra diximus; quoniam legis littera quæ docet non esse peccandum, si Spi-

Rom. 8. 29.

Matth. 19. 24.

Justitia opus Dei, non sine hominis voluntate.

Marci 10. 27.

2. Cor. 3. 6.

ri-

ritus vivificans desit, occidit: sciri enim facit peccatum potius quam caveri, & ideo magis augeri quam minui, quia malæ concupiscentiæ etiam prævaricatio legis accedit.

CAP. VI.
Abundantia delicti per legem.

9. **VOLENS** ergo Apostolus commendare gratiam, quæ per Jesum Christum omnibus gentibus venit, ne judæi adversus ceteras gentes de accepta lege se extollerent, posteaquam dixit peccatum & mortem per unum hominem intrasse in genus humanum, & per unum hominem justitiam & vitam æternam, illum Adam, hunc Christum apertissimè insinuans, ait: *Lex autem subintravit ut abundaret delictum; ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia: ut quemadmodum regnavit peccatum in mortem, sic & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum.* Deinde opponens sibi ipse quæstionem: *Quid ergo dicemus, inquit? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit.* Vidit enim à perversis perversè posse accipi quod dixerat: *Lex subintravit ut abundaret delictum; ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia;* tamquam dixerit, propter abundantiam gratiæ prodesse peccatum. Hoc diluens, respondit: *Absit;* atque subjecit: *Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo?* Hoc est, cum id præstiterit gratia, ut moreremur peccato, quid aliud faciemus, si vivemus in eo, nisi ut gratiæ simus ingrati? Neque enim qui laudat beneficium medicinæ, prodesse morbos dicit & vulnera, à quibus illa hominem sanat: sed quanto majoribus medicina laudibus prædicatur, tanto magis vituperantur & horrentur vulnera & morbi, à quibus liberat quæ ita laud-

laudatur. Sic laus & prædicatio gratiæ vituperatio & damnatio est delictorum. Demonstranda enim fuerat homini foeditas languoris ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas quam minuta; quandoquidem lex subintravit, ut abundaret delictum; ut eo modo convictus atque confusus, videret non tantum doctorem sibi esse necessarium, verum etiam adiutorem Deum, à quo ejus itinera dirigantur, ne dominetur ei omnis iniquitas, & confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur: atque ita ubi abundavit delictum, superabundet gratia, non peccantis merito, sed subvenientis auxilio.

Gratia.
Lex.

Præf. 118.
133.

10. Consequenter eandem medicinam in passione & resurrectione Christi mysticè demonstratam ostendit Apostolus, dicens: *An ignoratis, quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati fuimus similitudini mortis ejus, sed & resurrectionis erimus: hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul vivemus cum illo; scientes quia Christus surgens à mortuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato,*

Rom. 6. 3.

a

mor-
a Editi, simul &. At MSS. sed & juxta græc. ἀλλὰ καί.

mortuus est semel: quoddammodo vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate vos mortuos esse peccato, vivere autem Deo in Christo Jesu. Nempe satis elucet mysterio Domini-
cæ mortis & resurrectionis figuratum vitæ nostræ veteris occassum, & exortum novæ, demonstratamque iniquitatis abolitionem renovationemque justitiæ. Unde igitur hoc tantum beneficium homini (a per litteram legis) nisi per fidem Jesu Christi?

CAPUT VII.
Bona opera
ex quo fonte
manent.
Ps. 35. 8.
b

11. HÆC cogitatio sancta servat filios hominum, in protectione alarum Dei sperantes, ut inebriantur ab ubertate domus ejus, & b torrente voluptatis ejus potentur: quoniam apud ipsum est fons vitæ, & in lumine ejus videbimus lumen: qui præterdit misericordiam suam scientibus eum, & justitiam suam iis qui recto sunt corde. Neque enim quia sciunt, sed etiam ut sciant eum, præterdit misericordiam suam: nec quia recti sunt corde, sed etiam ut recti sint corde, præterdit justitiam suam, qua justificat impium. Hæc cogitatio non c effert in superbiam; quod vitium oritur, cum sibi quisque præfidit, seque sibi ad vivendum caput facit. Quo motu receditur ab illo fonte vitæ, cujus solius haustu justitia bibitur, bona scilicet vita; & ab illo incommutabili lumine, cujus participatione anima rationalis quodammodo accenditur, ut sit etiam ipsa factum creatumque lumen: sicut erat Joannes *lucerna ardens & lucens.*
Joan. 1. 16. Qui tamen unde luceret agnoscens: Nos, inquit, *de plenitudine ejus accepimus:* cujus,

a Id præterit Belgicus codex S. Amandi.

b Gallic. & Vatic. MSS. & torrentem voluptatis potent.

c Sic plerique MSS. Alii tres MSS. non aufert in superbiam. Editi verò, non aufert superbiam.

nisi illius utique in cujus comparatione Joannes non erat lumen? Illud enim erat verum *Joan. 1. 9.*
lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Proinde cum dixisset in eodem Psalmo: *Præterde misericordiam tuam scientibus te, & justitiam tuam his qui recto sunt corde: Non veniat, inquit, mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non a moveat me: ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.* Hac quippe impietate, qua tribuit sibi quisque quod Dei est, pellitur in tenebras suas, quæ sunt opera iniquitatis. Hæc enim planè ipse facit, b & ad hæc implenda sibi est idoneus. Opera verò justitiæ non facit, nisi quantum ex illo fonte atque ex illo lumine percipit, ubi nullius indigens vita est, & ubi non est commutatio, nec momenti obumbratio.

12. Ideo Paulus Apostolus, qui cum Saul prius vocaretur, non * ob aliud, quantum mihi videtur, hoc nomen elegit, nisi ut se ostenderet parvum, tamquam c minimum Apostolorum, multum contra superbos & arrogantes, & de suis operibus præsumentes, pro commendanda ista Dei gratia, fortiter atque acriter dimicans: quia revera in illo evidentiore & clarior apparuit. Qui cum talia operaretur vehementer Ecclesiam Dei persequens, pro quibus summo supplicio dignus fuit, misericordiam pro damnatione suscepit, & pro poena consecutus est gratiam: meritò pro ejus defensione d clamat atque con-

a Editi, moveant. At MSS. moveat: & ex his plures loca peccatorum, habent peccatoris.

b Sic MSS. Editi autem, facit ipse qui ad hæc implenda.

c In MSS. plerisque, tamquam minimus.

d Hic editi addunt, præcipue:

Psal. 35.
11.

Fac. 1. 17.

Paulus unde dictus.
Act. 13. 9.
* V. l. 8.
Confes. c. 8.
1. Cor. 15. 9.
c

Paulus pro gratia fortiter dimicabat.

certat, nec in re profunda & nimis abdita non intelligentium, & verba sua sana in perversum sensum detorquentium curat invidiam; dum tamen incunctanter prædicet donum Dei, quo uno salvi fiunt filii promissionis, filii beneficii divini, filii gratiæ & misericordiæ, filii Testamenti novi. Primum quod omnis ejus salutatio sic se habet: *Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino Jesu Christo*. Deinde ad Romanos penè ipsa quæstio sola versatur, tam pugnaciter, tam multipliciter, ut fatiget quidem legentis intentionem, sed tamen fatigatione utili ac salubri; ut interioris hominis magis exerceat membra, quam frangat.

CAP. VIII.
Observatio
legis.

Rom. 2. 17.

a
* τὰ δὲ αὐτῶν
φείδεται.

Isai. 52. 5.

13. INDE sunt quæ suprâ commemoravi. Inde est quod judæum arguit, eumque dicit judæum cognominari, & nequaquam id quod profitetur implere. *Si autem tu, inquit, judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem, a & probas * distantia, instructus ex lege, confidis te ipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandum, adulteras? Qui abominaris idola, sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est. Circumcisio quidem prodest, si legem*

a Editi, voluntatem ejus. Abest ejus à MSS. & à græco textu Apostoli.

gem custodias: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium justitiæ legis custodiat, nonne præputium ejus in circumcisionem reputabitur, & judicabit quod ex natura est præputium legem a perficiens, te qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto judæus est, neque quæ in manifesto in carne est circumcisio; sed qui in abscondito judæus est, & b circumcisio cordis in spiritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Hic manifestavit quemadmodum dixerit, gloriaris in Deo. Nam utique si verè talis judæus gloriaretur in Deo, eo modo quo postulat gratia, quæ non operum meritis, sed c gratuitò datur, ex Deo esset latis ejus, non ex hominibus. Sed ita gloriabantur in Deo, velut qui soli meruissent legem ejus accipere, secundum illam vocem Psalmi, quod dictum est: *Non fecit sic ulli genti, & judicia sua non manifestavit eis*. Quam tamen Dei legem sua justitia se arbitrabantur implere, cum magis ejus prævaricatores essent. Unde illis iram operabatur, abundante peccato, quod ab scientibus perpetrabatur. Quia & quicumque faciebant quod lex jubebat, non adjuvante spiritu gratiæ, timore poenæ faciebant, non amore justitiæ: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere: potiusque ex illo rei tenebantur, quod eos noverat Deus male, si fieri posset impunè, committere. Circum-

a Sic omnes MSS. At editi, legem consummans.

b Editi cum quibusdam MSS. & circumcisione cordis spiritu.

c Tres MSS. gratuita.

Judæorum
gloriatio
qualis.

Psal. 147.
20.

Rom. 4. 13.
Timor poenæ.

Circumcisio cordis. circumcisionem autem cordis dicit, puram scilicet ab omni illicita concupiscentia voluntatem: quod non fit littera docente & minante, sed Spiritu adjuvante atque sanante. Ideo laus talium non ex hominibus, sed ex Deo est, qui per suam gratiam præstat unde laudentur, de quo dicitur: *In Domino laudabitur anima mea*; & cui dicitur: *Apud te laus mea*; non quales illi sunt qui Deum laudari volunt, quod homines sunt, se autem quod justi sunt.

Psal. 33. 3.
Ps. 21. 26.

Pelagiani in quo Deum nostræ justificationis auctorem agnoscunt.

Rom. 3. 20.

Levit. 2. 3.

Rom. 3. 20.

Rom. 7. 7.

CAPUT IX.

Justitia Dei manifestata per legem & Prophetas.

Rom. 3. 20.

14. *Sed laudamus*, inquit, & Deum nostræ justificationis auctorem in eo quod legem dedit: *cujus intuitu noverimus quemadmodum vivere debeamus*. Nec audiunt quod legunt: *Quia non justificabitur ex lege omnis caro coram Deo*. Potest enim fieri coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipsius & intimæ voluntatis inspector est, ubi videt, etiamsi aliud faciat, qui legem timet, quid tamen mallet facere, si liceret. Ac ne quisquam putaret hinc Apostolum ea lege dixisse neminem justificari, quæ in sacramentis veteribus multa continet figurata præcepta, unde etiam ipsa est circumcisio carnis, quam deo octavo accipere parvuli jussi sunt; continuo subjunxit quam legem dixerit, & ait: *Per legem enim cognitio peccati*. Illa igitur lex est, de qua postea dicit: *Peccatum non cognovi nisi per legem*. Nam *concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces*. Nam quid est aliud: *Per legem enim cognitio peccati?*

15. HIC fortè dicat illa humana præsumptio, ignorans Dei justitiam, & suam volens constituere, meritò dixisse Apostolum, *quia ex lege nemo justificabitur*: ostendit enim tantummodo lex quid faciendum, quidve ven-

endum sit, ut quod illa ostenderit voluntas impleat, ac sic homo justificetur, a non per legis imperium, sed per liberum arbitrium, Sed, ò homo, attende quod sequitur: *Nunc autem*, inquit, *sine lege justitia Dei manifestata est, testificata per legem & prophetas*. Parumne insonat surdis? *Justitia*, inquit, *Dei manifestata est*. Hanc ignorant qui suam volunt constituere: b huic nolunt esse subjecti. *Justitia*, inquit, *Dei manifestata est*; non dixit, *justitia hominis*, vel *justitia propriæ voluntatis*; sed *justitia Dei*, non qua Deus justus est, sed qua induit hominem, cum justificat impium. Hæc testificatur per legem & prophetas: huic quippe testimonium perhibent lex & propheta. Lex quidem, hoc ipso, quod jubendo & minando & neminem justificando satis indicat, dono Dei justificari hominem per adjutorium spiritus: propheta autem, quia id quod prædixerunt, Christi implevit adventus. Nam hinc sequitur & adjungit, dicens: *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi*; hoc est, per fidem qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, non qua credit Christus: sic & illa justitia Dei, non qua justus est Deus. Utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei & Christi dicitur, quod ejus nobis largitate donatur. *Justitia ergo Dei sine lege, non sine lege manifestata est*. Quomodo enim per legem testificata, si sine lege manifestata? Sed justitia Dei sine lege est, quam Deus per spiritum gratiæ credenti confert sine adjutorio legis, hoc

TOM. VI.

a Plerique MSS. verbis istis carent, non per legis imperium, sed per liberum arbitrium.

b Soll editi, & huic.

c Hoc loco MSS. omittunt Dei.

a

Ibidem 21.

Rom. 10. 3.

b

Rom. 3. 22.

c

a est, non a adjuto à lege. Quando quidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, ut ad ejus misericordiam per fidem confugiens b sanaretur. De sapientia quippe ejus dictum est, quod *legem & misericordiam in lingua portet*: legem scilicet, qua reos faciat superbos; misericordiam verò, qua justificet humiliatos. *Justitia ergo Dei per fidem Jesu Christi in omnes qui credunt. Non enim est distinctio, omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei*; non gloria sua. Quid enim habent, quod non acceperunt? Si autem acceperunt, quid gloriantur, quasi non acceperint? Egent itaque gloria Dei; & vide quid sequatur: *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Non itaque justificati per legem, non justificati per propriam voluntatem: sed *justificati gratis per gratiam ipsius*; non quod sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet gratia voluntatem, & sanata voluntas impleat legem, non constituta sub lege, nec indigenis lege.

CAPUT X.

Quomodo
justo non
posita est
lex.

1. Tim. I.
9. & 8.

Gal. 3. 24.

16. *Justo enim lex non est posita*: quæ tamen *bona est, si quis ea legitime utatur*. Hæc duo Apostolus velut inter se contraria connectens, monet movetque lectorem ad perscrutandam quæstionem atque solvendam. Quomodo enim *bona est lex, si quis ea legitime utatur*; si etiam quod sequitur verum est: *Sciens hoc, quia justo lex non est posita*? Nam quis legitime utitur lege nisi justus? At ei non est posita, sed injusto. An & injustus, ut justificetur, id est, ut justus fiat, legitime lege uti debet, qua tamquam pæda-

a Am. Er. & plerique MSS. non adjutus à lege.

b Editio Lov. sanetur.

gogo perducatur ad gratiam, per quam solam quod lex jubet possit implere? Per ipsam quippe justificatur gratis, id est, nullis suorum operum præcedentibus meritis: *alioquin gratia jam non est gratia*; quandoquidem ideo datur, non quia bona opera fecimus, sed ut ea facere valeamus, id est, non quia legem implevimus, sed ut legem implere possimus. Ille enim dixit: *Non veni solvere legem, sed implere*; de quo dictum est: *Vidimus gloriam ejus, gloriam tamquam Unigeniti à Patre, plenum gratia & veritate*. Hæc est gloria de qua dictum est: *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei*. Et hæc est gratia de qua continuo dicit: *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Injustus ergo legitime lege utitur, ut justus fiat; quod cum factus fuerit, ea jam non utatur tamquam vehiculo, cum pervenerit; vel potius ut supra dicta similitudine Apostoli utar, tamquam pædago, cum eruditus fuerit. Quomodo enim justo lex non est posita, si & justo est necessaria, non qua injustus ad justificantem gratiam perducatur, sed qua legitime jam justus utatur? An fortè, imò verò non fortè, sed certè, sic legitime utitur lege jam justus, cum eam terrendis imponit injustis: ut cum & in ipsis coeperit inolitæ concupiscentiæ morbus incentivo prohibitionis & cumulo prævaricationis augeri, confugiant per fidem ad justificantem gratiam, & per donum spiritus suavitate justitiæ delectati poenam litteræ minantis evadant. Ita non erunt contraria, neque inter se duo ista pugnabunt, ut etiam justus bona lege legitime utatur, & tamen justo lex posita non sit: non enim ex ea justificatus est, sed ex lege fidei, qua credidit nullo modo posse suæ infirmitati

Gratia gratis justificans.

Rom. II. 6.

Matth. 5.

17.

Johan. I. 14.

Rom. 3. 23.

Ibid. 24.

Gal. 3. 24.

32. 32. 32.

Lex fidel.

ad implenda ea, quæ lex factorum juberet, nisi divina gratia subveniri.

Rom. 3. 27. 17. Ideo dicit: *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei.* Sive gloriationem dixerit laudabilem, quæ in Domino est, eamque exclusam, id est, non ut abscederet pulsam, sed ut emineret expressam (unde & exclusores dicuntur quidam artifices argentarii: hinc est & illud in Psalmis: *Ut excludantur ii qui probati sunt argento:* hoc est, ut emineant qui probati sunt eloquio Domini: nam & alibi dicitur: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum*) sive gloriationem vitiosam de superbia venientem commemorare voluerit, eorum scilicet, qui cum sibi justè videntur vivere, ita gloriantur, quasi non acceperint: a eamque non per legem factorum, sed per legem fidei dicit exclusam, id est, ejectam & abjectam; quia per legem fidei quisque cognoscit, si quid bene vivit, Dei gratia se habere, & ut perficiatur in dilectione justitiæ, non se aliunde consequitur.

CAP. XI. 18. QUÆ cogitatio pium facit, quia pietas est vera sapientia; pietatem dico quam græci *θεοσεβειαν* vocant: ipsa quippe commendata est, cum dictum est homini, quod in libro Job legitur: *Eccæ pietas est sapientia.* *θεοσεβεια* porrò si ad verbi originem latinè expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat, qui in hoc maximè constitutus est, ut anima ei non sit ingrata. Unde & in ipso verissimo & singulari sacrificio, Domino Deo nostro agere gratias admonemur. Erit autem

a Editi, non acceperint eam: quam. Castigantur ex MSS.

tém ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuerit, præcipuèque justitiam, cujus operibus velut propriis & velut à semetipsa sibimet partis, non vulgariter tamquam ex divitiis aut membrorum forma aut eloquentia, ceterisque, sive externis sive internis, sive corporis sive animi bonis, quæ habere etiam scelerati solent; sed tamquam de iis quæ propriè sunt bona bonorum quasi sapienter inflatur. Quo vitio repulsi à divinæ stabilitate substantiæ, etiam magni quidam viri ad idololatriæ dedecus defluerunt. Unde idem Apostolus in eadem epistola, in qua vehemens defensor est gratiæ, cum se dixisset esse græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitorem, & ideo quod ad ipsum pertineret, promptum esse & his qui Romæ essent evangelizare: *Non enim confundor*, inquit, *de Evangelio; virtus enim Dei est in salutem omni credenti, judæo primùm & græco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.* Hæc est justitia Dei, quæ in Testamento veteri velata, in novo revelatur: quæ ideo justitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam justos facit; sicut *Domini est salus*, qua salvos facit. Et hæc est fides, ex qua & in a quam revelatur, *ex fide* scilicet annuntiantium, *in fidem* obedientium: qua fide Jesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusque futurum esse quòd justè vivimus; unde illi ea pietate, qua solus colendus est, gratias agimus.

19. NEC immeritò se Apostolus ex hoc articulo convertit ad eos cum detestatione com-

B 3 me-
a Editi, & in qua. Emendantur ex MSS.

Apostolus
vehemens
defensor
gratiæ.

Rom. I. 14.
&c.

Justitia Dei
dicta quam
Deus facit.

Psal. 3. 9.
a

CAP. XII.
Cognitio
Dei per
creaturas.

memorandos, qui vitio illo, quod superius memoravi, leves & inflati, ac per se ipsos velut per inane sublatis, ubi non requiescerent, sed fracti dissilirent, in fragmenta idolorum tamquam in lapides deciderunt. Quia enim commendaverat pietatem fidei, qua Deo justificati grati esse debemus, velut contrarium quod detestaremur subinferens: *Revelatur enim*, inquit, *ira Dei de caelo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ejus à creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus ac divinitas, a ut sint inexcusabiles: quia cognoscentes Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* Vide quemadmodum non eos dixerit veritatis ignaros, sed quòd veritatem in iniquitate detinuerint. Quia verò occurrebat animo, ut quaereretur, unde illis esse potuerit cognitio veritatis, quibus Deus legem non dederat, neque hoc tacuit unde habere potuerint: per visibilia namque creaturae pervenisse eos dixit ad intelligentiam ^b invisibilium Creatoris. Quoniam revera, ^c sicut magna ingenia quaerere perstiterunt, sic invenire potuerunt.

a Editi, ita ut. Abest ita à MSS. & à græco.

b Sola editio Lov. invisibilis Creatoris.

c In MSS. sic magna.

Rom. I. 18.

a

b

c

tuerunt. Ubi ergo impietas? Quia videlicet cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis. Eorum propriè vanitas morbus est, a qui se ipsos deducunt, dum videntur sibi aliquid esse, cum nihil sint. Denique hoc tumore superbiæ sese obumbrantes, cujus pedem sibi non venire deprecatur sanctus ille ^b cantor, qui dixit: *In lumine tuo videbimus lumen*; ab ipso lumine incommutabilis veritatis aversi sunt, & obscuratum est insipiens cor eorum. Non enim sapiens cor, quàmvis cognovissent Deum; sed insipiens potius, quia non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Dixit enim homini: *Ecce pietas est sapientia*; ac per hoc dicentes se esse sapientes, quod non aliter intelligendum est, nisi hoc ipsum sibi tribuentes, *stulti facti sunt.*

20. Jam quæ sequuntur quid opus est dicere? Per hanc quippe impietatem illi homines, illi, inquam, homines qui per creaturam Creatorem cognoscere potuerunt, quò prolapsi, cum Deus superbis resistit, atque ubi demersi sint, melius ipsius epistolæ consequentia docent, quàm hîc ^c commemoratur à nobis. Neque enim isto opere hanc epistolam exponendam suscepimus, sed ejus maxime testimonio demonstrare, quantum possumus, nitimur, non in eo nos divinitus adjuvari ad operandam justitiam, quòd legem Deus dedit plenam bonis sanctisque præceptis; sed quòd ipsa voluntas nostra, sine qua operari bonum non possumus, adjuvetur & erigatur impar-

B 4

to

a Löv. quo. Am. & Er. quia, minus bene.

b Omnes MSS. cantor.

c In MSS. commemorantur.

Gal. 6. 3.

Ps. 35. 12.
& 10.

Rom. I. 21.

Job. 28. 28.

Rom. I. 22.

Jacob. 4. 6.

Lex sine gratia.